

VYTIS – LIETUVOS IR LIETUVIŲ

Loreta Timukienė

JAV lietuvis **Gintaras Karosas** apie vieną iš mūsų valstybės simbolių Vytį gali kalbėti valandų valandas. Su šiuo simboliu ir lietuvybe yra susijusi didelė dalis jo veiklos anapus Atlanto. Kaip sako G. Karosas, dar vaikystėje pamatytas Vytis kaip tolimos Tėvynės simbolis jam taip krito į širdį, kad jis tą meilės, nostalgijos ir pasididžiavimo savo kraštu jausmą iki šiol nešioja ir juo didžiuojasi. Ypatingai jam didelį įspūdį paliko dalyvavimas Bostono lietuvių dramos teatro veikloje, kur buvo aktyvūs tokie išeivijos šviessuoliai kaip Bernardas Brazdžionis,

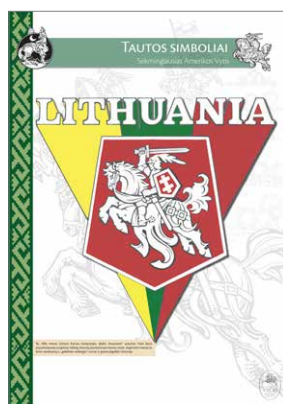
Lietuvio įmonės lipdukas su užrašu I LOVE LITHUANIANS – JAV prezidento Ronaldo Reagano rankose. G. Karoso asmeninio archyvo nuotr.

JAV jūros pėstininkų generolas Frenkas McKenzie (k.) ir G. Karosas.

Antanas Gustaitis, Stasys Santvaras, Antanas Škėma. Vienas iš spektaklių buvo „Vincas Kudirka“, kuriame būdamas 11 metų G. Karosas vaidino ir ypatingai pamilo Lietuvos simbolį Vytį. To jausmo vedamas Amerikos lietuvis yra nemažai nuveikęs, kad Lietuvos vardas būtų kuo plačiau žinomas.

Mūsų šaliai siekiant Nepriklausomybės jo pastangomis į Lietuvą buvo atgabenta daugybė tautinės atributikos, kuri buvo sukurta jo kompanijoje „Baltic Associates“. Daugelyje tų plakatų, lipdukų galima pamatyti stilizuotą Vytį. Niekas šiandien nesusimąsto, iš kur tais laikais, sovietmečio nustekentoje Lietuvoje, Sąjūdžio mitinguose pradėjo plevėsuoti tiek daug Vyčių, iš kur tokie tiražai tada neregėtos poligrafinės kokybės emblemos su Gedimino stulpais ir Geležiniu vilku. Išeivijos lietuvių sukurtų lobių turbūt būtume ir neišvydę, jeigu ne permainos mūsų šalyje, atnešusios laisvę. G. Karosas, rodydamas piešinių originalus, pabrėžia negalintis suskaičiuoti, kiek jo kompanijos užsakymu sukurta Vyčių, Geležinių vilkų ir kitų lietuviškų simbolių, kuriuos

Šis 1985 m. G. Karoso kompanijos „Baltic Associates“ sukurtas Vytis buvo ypač populiarus tarp Amerikos lietuvių jaunimo. Atgimimo metais jis „kirto“ vandenyną ir įveikęs „geležinę uždangą“ greitai išpopuliarėjo Lietuvoje.

ypač – kai reikėjo sveikinti atgimusią laisvę, kai reikėjo Lietuvą priimti į NATO.

Lietuvoje mums Vytį apgynė 1918 metų savanoriai, o iš draudimo laikų grąžino 1988 metų Sąjūdis. Išeivijoje tautos ženklo nereikėjo grąžinti. Jis buvo karo pabėgėlių gyvenimo dalis, iš Tėvynės ištremtos kartos viltis. Jį po Pensilvanijos anglies kasyklas ir Čikagos skerdyklas, po Bruklino gatves ir Bostono dangoraižius nešiojo VLIK-o aktyvistai, „Draugo“ korespondentai, „Lietuvių enciklopedijos“ autoriai, gausybės lietuviškų knygų leidėjai. Tai buvo žmonės, būrę išeiviją į lietuvišką veiklą, choras, šokių rate-

šiandien naudoja daugybė žmonių, įstaigų ir organizacijų Lietuvoje bei išeivijoje.

Vytis tiek Lietuvoje, tiek išeivijoje reiškė maždaug tą patį. Šiandien tai Valstybės ženklas. Tai ženklas, kuris amžiais telkė mus ginti Tėvynę. Vytis Lietuvoje 50 metų buvo uždraustas, bet liko didelės vilties simbolis okupuotame krašte. Vytis – ženklas, kurį savo širdyse išsaugojo išeivija, tai tautinės veiklos variklis.

Šiandien jau mažai kas žino apie Amerikos Vyčius, apie seniausias lietuviškas organizacijas, apie lietuvių dainų ir šokių šventes, kuriose plevėsavę mūsų Trispalvė. Su lietuviškais simboliais išeiviai kreipėsi į Amerikos politikus, kai reikėjo nepripažinti okupacijos, o

2021 m. Aukščiausiosios tarybos-Atkuriamojo Seimo pirmininkas prof. Vytautas Landsbergis svečiuose pas G. Karosą JAV, rankose jie laiko 1976 m. sukurtą Vytį.

lius, sporto komandas.

Vienas jų – Gintaras Karosas. Jis gimė Augsburgėje, Vokietijoje, kur jo tėvai Felicija ir Albinas pasitraukė iš Lietuvos nuo ateinančių sovietų. Kai jam buvo vieneri metukai, šeima persikėlė ir apsigyveno Jungtinėse Amerikos Valstijose. Nors Lietuvos nebuvo matęs, tačiau nuo mažens augo tarp lietuviškos muzikos, dainų, šokių, savaitgaliais lankė lituanistinę mokyklą, dalyvavo moksleivių ateitininkų, skautų stovyklose. Gyvendamas JAV sukūrė šeimą, universitete įgijęs viešojo administravimo specialybę dirbo įvairiose valstybinėse įstaigose, tarp jų – Massachusetts gubernatoriaus administracijoje ir kt.

Būdamas dvidešimt vienerių pradeda politinę karjerą, organizuoja tarptautinius vakarus, kuriuose dalyvauja etninės grupės su savo vėliavomis, parodomis, tautiniais drabužiais. Vėliau organizuoja Lietuvių jaunimo sąjungos vasaros išvykas po Šiaurės Ameriką. Rodydamas sukauptus archyvus, pašnekovas pasako-

ja apie 1972 metais 80 dienų trukusią jaunimo kelionę per visą Ameriką, kai ant autobusiukų uždėjo tautines iškabas, kurios sulaukdavo daug dėmesio tiek iš gyventojų, tiek iš žiniasklaidos.

Lietuvoje prasidėjus atgimimui ir suvokus, kokią svarbą turi tautinė atributika, G. Karosas sako viską pradėję gaminti Sąjūdžiui. Jis sako išleidęs apie 50 tūkst. įvairių patriotinių lipdžių, be to, atvežė ir kitų simbolių. Anot Amerikos lietuvio, buvo svarbu kuo greičiau gaminti, gabenti ir dalinti. Tačiau kaip tokie kiekiai daiktų pasiekdavo Lietuvą? Tekdavo imtis visokių gudrybių: ir per turistines grupes, ir žmonėms įduodavo dovanų, lietuvišką simboliką įmaišydavo tarp rusiškų lipdžių. „Lietuvoje būtų buvusi problema, jeigu būtumėm vežtę geltoną, žalią, raudoną, bet lipdė su ‘Žalgiriu’ neužkliuvo. O daug rusų ir nesusigaudė tarp simbolių“, – nusijuokė G. Karosas užsiminęs, kad tai buvo tarsi savotiška kontrabanda. Dar vienas būdas, padėdavęs prasmukti nepastebėtam su lietuviška atributika, – patikrose rusams paduoti amerikietiškus daiktų, ženkliukų, kurių sovietmečiu žmonės nebuvo regėję. Niekas neabejoja, kad ši lietuviška simbolika tuo metu stiprino žmonių laisvės siekį ir ryžtą kovojant už Lietuvos laisvę.

Po lipdę, gautą iš G. Karoso, laikė rankose ir JAV viceprezidentai George’as Bush’as bei Ronald’as Reagan’as (abu vėliau tapo JAV prezidentais), šis taip pat laikė juostą su užrašu „I love Lithuanians“. Po to Baltijos kraštų likimu ėmė intensyviai domėtis ir didžioji Vakarų spauda. G. Karosas pasakoja apie vienos lipdės pokyčius: iki Nepriklausomybės buvęs spygliuotos vielos fone užrašas „Lithuania wants freedom“ (Lietuva nori laisvės) po 1990 m. kovo pavirto į „Lithuania is free“ (Lietuva yra laisva).

Dar vienas G. Karoso Lietuvai skirtų darbų – 1979–1985 metais, kai Lietuvoje buvo gilus sovietmetis, 46 000 tiražu išleistas lietuviško paveldo katalogas „Lithuanian Heritage“. Šis anglų kalba išleistas katalogas – tikras lobynas kiekvienam, norinčiam pažinti lietuviybę iš arti. Šio leidinio dėka Lietuvos vardas plačiai ir garsiai skambėjo Amerikoje ir pasaulyje tuo metu, kai jos kaip valstybės vardo net nebuvo pasaulio žemėlapiuose. Leidinyje

G. Karoso dėka apie Lietuvą ir jos kovą už laisvę sužinojo ne tik Amerikos, bet ir pasaulio visuomenė.

1972 m. vasarą JAV lietuvių jaunimo sąjungos nariai G. Karoso autobusiuku keliavo po Šiaurės Ameriką, ant autobusiuko uždėjo tautines iškabas, kurios sulaukdavo daug dėmesio tiek iš gyventojų, tiek iš žiniasklaidos.

gausybė informacijos anglų kalba apie Lietuvą ir lietuvius, mūsų tradicinį maistą, papročius, knygas, garsiausius JAV lietuvius. Tame kataloge gausybė lietuviškos simbolikos, nuo Vyties, Geležinio vilko, Trispalvės, iki tautinių drabužių, gintarinių bei kitokių papuošalų, velykinių margučių ir jų raštų.

Prieš keletą metų G. Karosas nusprendė surinkti dešimtmečiais Amerikoje kurtą lietuvių tautinę atributiką ir paruošti parodą, kad ją aplankę žmonės matytų išeivijos darbus Lietuvai siekiant nepriklausomybės. Specialiai šiai parodai nuotraukas atsiuntė prezidentų Ronaldo Reigano ir Džordžo Bušo bibliotekos-muziejai Kalifornijoje ir Teksase. Paroda pristatyta 2019 m. Lietuvoje, ji daugeliui įdomi tuo, kad pasakoja, kas iš tikrųjų kūrė tokį populiarų modernų „Vytį“, ant marškinėlių, suvenyrų spausdinamą Geležinį vilką, iš kur atkeliavo lipdukai „Žalgiris“ ar Persitvarkymo Sąjūdį remiantys plakatai. Ši paroda, pavadinta „Vytis – Lietuvos ir lietuvių“, jau apkelia nemažai vietų Lietuvoje. Kita panaši paroda, papildyta įdomiais eksponatais, keliauja per Europos šalis, dar viena pristatoma Jungtinėse Valstijose.

G. Karosas yra Vyčio paramos fondo veiklus narys. Fondas inicijavo skulptūros „Laisvės karys“ pastatymą Kaune, o Pasvalyje – paminklų Žygimantui Augustui ir poetui B. Brazdžioniui

G. Karoso sodyboje vyksta vietos lietuvių susibūrimai, kultūriniai renginiai.

pastatymą. Fondo iniciatyva yra leidžiamos istorinės knygos ir filmai.

Su šiuo veikliu žmogumi susitikome jo sodyboje Floridoje, kur vietinė St. Petersburgo lietuvių bendruomenė sukvietė tame mieste vykusios JAV Lietuvių Bendruomenės Tarybos sesijos dalyvius ir svečius. G. Karosas turėjo mums ne tik ką parodyti, bet ir papasakoti apie Vytį bei kitus jam brangius sodyboje esančius su

Lietuva susijusius simbolius, gausybę medžio dirbinių. Šioje sodyboje yra lankęsis ne vienas svečias iš Lietuvos, joje į savo susiėjimus renkasi St. Petersburge gyvenantys lietuviai. Tai lyg nedidelė Lietuvos salelė saulėtoje Floridoje, kurios šeiminkas kiekvienam čia apsilankiusiam gali papasakoti ne vieną su Lietuva ir jos simboliais susijusią įdomią istoriją. Tad vaikystėje pamatytas ir į širdį įkirtęs Vytis G. Karosui tapo lyg svarbiausia jį su Lietuva siejanti gija, kuri jam suteikia noro kurti ir kuo plačiau skleisti žinią apie Lietuvą.

Lietuvos nacionalinio muziejaus projektas „Mano migracijos istorija“

Finansuota Lietuvos kultūros tarybos

Nuotraukos iš asmeninio G. Karoso archyvo.

G. Karoso sodyboje St. Petersburg, FL jos šeiminkas su vietos lietuviais.

G. Karosas prie savo sodybos Floridoje stovinčio Rūpintojėlio.